ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ – БЪЛГАРИЯ
НАУЧНИ ТРУДОВЕ, ТОМ 63, КН. 1, СБ. А, 2025 – ФИЛОЛОГИЯ,
PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV – BULGARIA
RESEARCH PAPERS, VOL. 63, BOOK 1, PART A, 2025 – LANGUAGES AND LITERATURE

DOI 10.69085/ntf2026a043

АНАСТАС ГРАНИТСКИ И ПРОЦЕСИТЕ НА НОРМАЛИЗАЦИЯ НА НОВОБЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК: ИДЕИ И ПРИНОС (1859 – 1878)

Детелина Овчарова
Тракийски университет

ANASTAS GRANITSKY AND THE PROCESSES OF NORMALIZATION OF THE NEW BULGARIAN LANGUAGE: IDEAS AND CONTRIBUTIONS (1859 – 1878)

Detelina Ovcharova
Trakia University

detelina.ovcharova@trakia-uni.bg

The present article examines the normative views of Anastas Granitski during the period 1859 – 1878 – a key decade in the process of forming the Modern Bulgarian literary language. The results of the comparative analysis of the linguistic norms reflected in two works by Granitski are presented, as well as the evolution of the author's views on the paths that the formation of the New Bulgarian literary language should take during the Renaissance era. The analysis reveals Granitski's contribution to the creation of a supradialectal, pan-Bulgarian language form that would serve as the basis of the modern literary language. The object of observation are the bilingual phrasebooks: French-Bulgarian Conversations and Rules for the Pronunciation of French Letters (1859) and Russian-Bulgarian Conversations (1878). The subject of analysis are nouns and personal pronouns.

Key words: phrasebooks, Bulgarian Renaissance, Russian-Bulgarian phrasebook, French Bulgarian phrasebook, Bulgarian literary language, linguistic norms, nouns, personal pronouns

Анастас Гранитски принадлежи към малко изследваните, но съществени фигури на Българското възраждане. Неговият живот и дейност отразяват стремежите на новобългарската интелигенция към прос-

вещение, национално самосъзнание и културна еманципация. Гранитски е личност, която трудно се побира в рамките на едно определение. Учител, публицист, редактор, културен посредник, но преди всичко – книжовник с удивително широк кръг от интереси, обхващащи медицината, търговията, езика, философията, образованието, религията и дори мистиката. Ако търсим образ на възрожденския човек с енциклопедичен дух, Гранитски би бил един от най-достойните кандидати.

В историята на българската литература името на Анастас Гранитски често остава встрани от най-ярките представители на епохата, но неговото място е не само осезаемо, но и ключово – особено когато се вгледаме в ролята му на преводач, посредник между културите и носител на нов тип чувствителност в Българското възраждане. В един исторически момент, когато българската литература тепърва изгражда своите жанрови и емоционални хоризонти, Гранитски участва активно в този процес, представяйки образци на европейската традиция, но също и свое дълбоко лично и публицистично слово.

Анастас Поппетров (с псевдоним Гранитски) е роден в Котел, син е на поп Петър и внук на Стаю Чорбаджи – видни представители на котленския елит. Началното си образование получава под ръководството на Сава Доброплодни – известен български педагог и културен деец. Продължава обучението си в Сливен и Цариград, където се записва в престижната Куручешменска гръцка гимназия. По-късно учи в Медицинско-хирургическата академия в Галата сарай, което свидетелства за стремежа му към научно и хуманитарно израстване. Работи като коректор в печатницата на Йосиф Романов в Букурещ в периода 1842 – 1853 година, по-късно е секретар в сръбската легация в Цариград. Преподавателската му дейност започва в Шумен, където работи като учител от 1859 до 1863 година, през следващата година учителства в Ловеч, а в началото на 60-те години се установява в Търново и работи като учител по френски и турски език. В различни периоди поддържа връзки с редица ключови фигури на Възраждането – Стефан Богориди, Георги Раковски, Неофит Бозвели, П. Р. Славейков, Иван Богоров, Любен Каравелов и други (по Бойчева 1996: 132).

Книжовната дейност на Анастас Гранитски се характеризира с изключително широк тематичен обхват. Неговият първи публикуван труд е преводът на *Сборниче за холерата*, чието първо издание излиза през 1848 г., а второто – през 1849 г. Тази книга е част от официалната инициатива на правителството да се справи с върлуващата по това време страшна болест. Написана на турски език и преведена на езиците на народите в империята, книгата съдържа кратки исторически сведе-

ния за болестта, описани са симптомите, дават се препоръки за профилактика и лечение, както и други практически указания. През 1858 г. Гранитски превежда и *Търговско ръководство* – практически наръчник, който съдържа всичко необходимо за воденето на търговските дела. Изданието включва образци на търговска кореспонденция, таблици за теглилките и други приложими знания, улесняващи деловата комуникация и стопанската практика (по Кулелиев 1937: 3).

Наред с преводаческата дейност книжовникът издава и авторски книги, които са част от възрожденската дидактическа литература. Сред ранните му творби е *Буквар за малките деца* (Цариград, 1849), съставен в съавторство с Антон Никопит, от който до днес не са запазени екземпляри. По-късно издава *Разговори французско-български и правила за произношеніе-то на французски-ты буквы* (Букурещ, 1859) и *Русско-българскы разговоры* (Търново, 1878), които са насочени към подпомагане на практическото чуждоезиково обучение. Творческата дейност на Гранитски е разностранна – той се изявява като редактор, учител, преводач и автор на учебни пособия. Въпреки широкия спектър от книжовни интереси и занимания в българската литературна история неговото име най-вероятно ще остане свързано предимно с преводаческата му дейност, тъй като именно преводите съставляват значителна част от неговото книжовно наследство.

Книжовната дейност на автора се осъществява в сложна културно-историческа обстановка, белязана от интензивни процеси в развитието на българския език. Периодът, в който той твори, е преломен и решаващ за кодифицирането на българския книжовен език – процес, който намира отражение и в двете произведения, предмет на настоящия анализ. Следва да се отчете и фактът, че освен като преводач и коректор Гранитски работи и като учител – роля, която съществено влияе върху формирането на неговите възгледи за пътя на изграждане и утвърждаване на нормативната система на българския книжовен език.

Езиковата практика на Анастас Гранитски отразява съществени аспекти от еволюцията на българския книжовен език през 60-те и 70-те години на XIX век – етап, характеризиращ се с интензивно протичане на нормализационните и кодификационните процеси. През този период се наблюдава ускорено обогатяване на езиковите средства, както и ясно изразена стилова диференциация на речта. В книжовноезиковата дейност на котленския книжовник се открояват ключови въпроси, свързани със структурното изграждане и функционалното развитие на българския книжовен език през третата четвърт на XIX век. Наблюдаваните езикови тенденции в неговите текстове са в пълно съответствие

с общите процеси в развитието на българската книжовна норма от разглеждания период.

На основата на досегашните наблюдения и анализи върху творчеството на А. Гранитски може да се направи извод, че във всички свои творби – както преводни, така и авторски – той последователно отстоява позицията за формиране на новобългарския книжовен език като резултат от органичното съчетаване на традиционните езикови средства с елементи от живата говорима реч. Тази симбиоза е основополагаща в неговата езикова практика и е ясно изразена в различните етапи от неговото творчество. Като доказателство на това твърдение ще направим сравнителен анализ на езиковите норми, отразени в две негови творби – *Разговори французско-български и правила за произношеніе-то на французски-ты буквы* (1859) и *Русско-българскы разговоры* (1878). Сравнението между тези две произведения на А. Гранитски, писани с разлика от почти 20 години, дава възможност да се проследи еволюцията в езиковите възгледи на автора относно посоките за развитие на новобългарския книжовен език. Този период съвпада с бурните дискусии за нормативното единство на книжовния език. В тях активно участват представители на цялата българска езикова общност – както светски, така и духовни лица. Въпреки че в хода на дебатите се повдигат разнообразни въпроси, свързани с изграждането на новобългарския книжовен език, постепенно фокусът се насочва към главния въпрос – избора на говорна основа, който от своя страна се обвързва с търсенето на национално легитимирана езикова идентичност.

През третата четвърт на XIX в. колективните усилия за изграждане на новобългарския книжовен език бележат успехи с възникването на нови книжовни средища и обособяването на направления, които по традиция се наричат школи[1]. Всяка от тези школи предлага собствен езиково-правописен модел, но широко разпространени са случаите, когато книжовниците смесват в писмената си практика елементи от различни системи, поради което се наблюдава значителна езикова хетерогенност в творбите от този период. Градовете, утвърдили се като културни и книжовни центрове, се превръщат в средища на активна просветителска дейност, осъществявана от автори, които чрез своите публикации оказват силно влияние върху книжовноезиковата практика.

[1] Вж. Русинов, Р. История на новобългарския книжовен език. Велико Търново: Абагар, 1999; Иванова, Д. История на новобългарския книжовен език. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2012.

Сред тях особено място заема А. Гранитски, в чиито творби са отразени възгледите му за устройството на българския книжовния език.

В своите преводни и авторски творби котленецът демонстрира последователно придържане към говоримата реч, защото според него употребата на черковнославянския е по-скоро за суетен показ и малцина го владеят добре. В езика на *Разговори французско-български и правила за произношеніе-то на французски-ты буквы* (ФБР) и в *Русско-българскы разговоры* (РБР) елементите на живата говорима реч са силно застъпени. Доказателственият материал за проверка на тази хипотеза е подбран от двете произведения, като предмет на изследване в настоящата статия са съществителните имена от гледна точка на род, число, определеност/неопределеност и личните местоимения.

1. Съществителните имена

Категорията род, представляваща една от основните морфологически категории на имената, е наследена от старобългарския език в почти непроменен вид. Поради по-голямата ѝ устойчивост в граматическите трудове от епохата на Българското възраждане, както и в ранната книжовна практика не се наблюдават съществени колебания или отклонения в нейното функциониране. В рамките на възрожденските граматики определянето на рода на съществителните се основава на два основни принципа – семантичния (отчитащ значението на думата) и формалния (базиран на формалните езикови признаци) (по Младенов 1979: 142).

Тълкуването на граматическите форми за род и число при съществителните имена и в двете пособия се осъществява на принципа на различията от съвременното им състояние. Формите за род, представени в тези източници, не съдържат примери, които да се различават от съвременното състояние на съществителните имена, затова не са обект на нашия анализ.

1.1. Нечленувани форми за множествено число при съществителните имена

През втората половина на XIX в. окончанията за образуване на формите за мн. ч. при съществителните имена от трите рода в основни линии са утвърдени. Въпреки тази стабилност определена вариативност се наблюдава предимно при съществителните от **мъжки род**, която е в резултат на разнопосочни влияния от страна на диалектите и традицията. С оглед на изясняване на въпроса дали през Възраждането – период, в който се изгражда българският книжовен език, се наблюдава диференциация при образуването на формите за мн. ч. при същес-

твителните от м. р., е необходимо те да бъдат разгледани в две основни подгрупи: едносречни и многосрични.

■ **Окончания за множествено число при едносрични съществителни от м. р.**

Най-широко разпространеното окончание за образуване на формите за мн. ч. при едносрични съществителни имена от м. р. през Възраждането е морфемата *-ове*. Наред с нея в книжовната практика се срещат и форми с вариантното окончание *-ови* (*-овы*), което е характерно за някои представители на Пловдивската школа и за автори от Югозападна България, както и за някои източнобългарски говори (мизийски, тракийски и др.). В анализираните двуезични разговорници обаче не се откриват примери с използване на вариативни окончания, при всички едносрични съществителни имена от м. р. Гранитски използва морфемата *-ове* за образуване на мн. ч.: *знак**ове*** (ФБР, 4[2]), *вѣк**ове*** (ФБР, 38), *член**ове*** (РБР, 28), *час**ове*** (РБР, 31), *лист**ове*** (РБР, 39), *кѫс**ове*** (РБР, 56), *нож**ове*** (РБР, 63), *стол**ове*** (РБР, 65).

■ **Окончания за множествено число при многосрични съществителни от м. р.**

При образуване на множествените форми на многосричните съществителни от м. р. преобладават формите с окончание *-и* (*-ы* за разграничаване на формите в косвен падеж от именителните), напр.: *българ**и*** (ФБР, 31), *у всички ты народ**ы*** (ФБР, 39), *съ всички ты предмет**ы*** (ФБР, 40); *съ съвѣт**ы*** (РБР, 21), *отъ облац**ы*** (РБР, 34), *жетвар**и*** (РБР, 41), *съ аромат**ы*** (РБР, 55), *съ гълѫб**ы*** (РБР, 56), *въ тѣзи лимон**ы*** (РБР, 57).

Примерите показват, че преобладават окончания, които имат широко разпространение през периода, когато са създадени разговорниците. Наблюдава се тенденция при формите на съществителните имена от м. р. от диалектни към утвърдени книжовни норми. Тази еволюция се изразява в приемането и разпространението на окончания *-ове* (за едносрични съществителни от м. р.) и *-и* (за многосрични съществителни), които се налагат в книжовната практика като общоупотребими.

Основното окончание за образуване на множествено число при съществителните от **женски род** е *-и/-ы* и в двете пособия на А. Гранитски: *книг**и*** (ФБР, 52), *новин**и*** (ФБР, 57); *стафид**и*** (РБР, 81).

Трябва да отбележим, че и в двете пособия, за да се разграничат формите в косвен падеж от именителните, съставителят си служи с окончание *-ы*, напр.: *Имам тры дъщер**ы*** (ФБР, 27), *Съображавамы съ новы ты мод**ы*** (ФБР, 36), *Научавамъ от тыя новин**ы*** (ФБР, 52); *Азъ*

[2] Числото показва страницата, от която е примерът.

съмъ на вашите услугы (РБР, 26), *Оставете я за две седмицы* (РБР, 26), *Не може никой да се види на десеть крачкы* (РБР, 38).

Примерите свидетелстват за стабилност при формирането на множествено число на съществителните имена от ж. р., като липсват колебания в употребата на окончанията. Това устойчиво използване на окончание *-и/-ы* показва, че то вече е утвърдено като нормативна форма в книжовната практика за този клас съществителни.

1.2. Членувани форми на съществителните имена

С утвърждаването на говоримата реч като основа на писмения език сред книжовниците няма спорове по отношение на употребата на определителния член при имената (тези спорове са характерни за втората четвърт на XIX век[3]). Неговото присъствие в народните говори предопределя мястото му и в книжовния език. Употребата на определителния член е кодифицирана и в граматиките на Неофит Рилски и И. Богоров, които се считат за най-авторитетните езикови източници през разглеждания период.

Третата четвърт на XIX век се характеризира с голямо разнообразие на морфемите, използвани за изразяване на категорията *определеност – неопределеност* в различните диалекти. Многообразието на членните морфеми, използвани в говоримата реч, намират отражение както в преводите, така и в авторските текстове от този период. В тези текстове са засвидетелствани различни форми на членуване, които отразяват диалектната вариативност и отсъствието на окончателна кодификация в развитието на книжовната норма:

- за м. р. ед. ч. – *-ьтъ*, *-ътъ*, *-атъ*, *-тъ*, *-а*, *-я*;
- за ж. р. ед. ч. – *-та*, в косвен падеж *-тѫ*;
- за ср. р. ед. ч. – *-то*;
- за мн. ч. – *-тѣ*.

В контекста на наблюдаваното разнообразие на членните морфеми в творбите от епохата на Българското възраждане настоящото изследване се съсредоточава върху начина на членуване на съществителните имена в две произведения на А. Гранитски – *Разговори французско-български и правила за произношеніе-то на французски-ты буквы* (1859) и *Русско-българскы разговоры* (1878).

[3] Вж. Иванова, Д. 1994: 89 – 90. Иванова, Д. *Българският периодичен печат и градивните книжовноезикови процеси през Възраждането*. Пловдив: МАКРОС 2000, 1994, 89 – 90.

При анализа на съществителните имена от **мъжки род** в единствено число, използвани във *френско-българския разговорник*, се установява, че членната морфема е ***-ьтъ***, писана полуслято с името.

*Имате страхъ отъ гърмежъ-**ьтъ**?* (ФБР, 29). *Това е неизбѣжно нуждно въ вѣкъ-**ьтъ**, въ кой то живѣемъ* (ФБР, 36). *Знаете ли си урокъ-**ьтъ**?* (ФБР, 40). *Кой е членъ-**ьтъ** опредѣленный?* (ФБР, 42).

Ако във френско-българския разговорник (1859) членната морфема при съществителните имена от мъжки род в единствено число последователно се изписва в полуслята форма, то в руско-българския разговорник (1878) Анастас Гранитски прилага различен принцип, като системно и последователно използва слято изписване на определителния член с формата на съществителното име: *Колко е час**ъть** сега*? (РБР, 31). *Трѣба да го дамъ да го поправи часовникар**ьтъ*** (РБР, 33). *Какъвъ ви е чесовник**ъть***? (РБР, 33). *Дъжд**ъть** укроти праха* (РБР, 35). *Въздух**ъть** е студенъ* (РБР, 38). *Вѣтър**ъть** са промени* (РБР, 38). *Дѣ е циган**ьтъ***? (РБР, 56). *Час**ъть** удари единъ* (РБР, 76). *Дѣ ми е елек**ъть***? (РБР, 82).

Когато съществителните имена от мъжки род изпълняват служба на второстепенна част на изречението, в руско-българското пособие от 1878 г. авторът последователно използва определителен член: ***-а/-я***, изписан слято с името, напр.: *въ град**а**, на пазар**я*** (РБР, 6), *отъ дом**а*** (РБР, 7), *въ университет**а*** (РБР, 8), *въ пѫт**я*** (РБР, 28), *на часовникар**я*** (РБР, 32), *съ звънец**а*** (РБР, 76), *на стол**а*** (РБР, 77), *съ върх**а*** (РБР, 77).

При членуването на съществителните имена от **женски род** в единствено число книжовникът използва морфемата ***-та*** (за отбелязване на косвен падеж ***-тѫ***), като тази практика се наблюдава и в двата разговорника.

*Френско-български разговорник – на главѫ-**тѫ*** (30), *с ревност**тѫ*** (38), *уста **та*** (39), *с книгѫ**тѫ*** (40), *с добринѫ**тѫ*** (54).

*Руско-български разговорник – страна**та*** (6), *чаршия**та*** (6), *градина**та*** (8), *истина**та*** (22), *рѫка**та*** (22), *честь**та*** (23), *добрина**та*** (25), *земя**та*** (35), *дѫга**та*** (36), *луна**та*** (36), *роса**та*** (36),

В посочените примери прави впечатление начинът на изписване на членната морфема с името. В разговорника от 1859 г. се забелязва колебание и Гранитски я пише полуслято, слято и разделно, което показва, че все още няма единомислие по този въпрос. В руско-българския разговорник от 1878 г. книжовникът вече няма тези колебания и системно и последователно изписва членната морфема слято с името, което показва развитие в неговите възгледи по отношение на нормализацията на новобългарския книжовен език.

При членуването на съществителните имена от **среден род** в единствено число Гранитски прилага еднаква членна морфема – ***-то***, независимо от синтактичната функция на съществителното в изречението. Тази форма се използва във всички позиции, както се вижда от примерите: *поведеніе**-то*** (ФБР, 31), *разговарваніе* ***то*** (ФБР, 39), *произношеніе* ***то*** (ФБР, 41), *испытаніе* ***то*** (ФБР, 52); *благодареніе**то*** (РБР, 7), *сѫдовище**то*** (РБР, 8), *училище**то*** (РБР, 8), *врѣме**то*** (РБР, 15), *на мѣсто**то*** (РБР, 22), *мѣсто**то*** (РБР, 22), *здравіе**то*** (РБР, 24), *дыханіе**то*** (РБР, 28), *слънце**то*** (РБР, 34), *жито**то*** (РБР, 41).

Направените наблюдения сочат, че при членуването на съществителните имена от ж. р. и от ср. р. в единствено число не се забелязват отклонения или особености. Определителната форма при имената от ж. р. ед. ч. в преобладаващия брой случаи се образува с ***-та***, като съставителят употребява ***-тѫ*** за отбелязване на косвен падеж. При средния род членната морфема ***-то*** се използва последователно, независимо от синтактичната функция на съществителното в изречението.

Анализът на приведените примери показва, че А. Гранитски проявява диференциран подход към употребата на членните морфеми в зависимост от синтактичната служба на членуваното съществително име от м. р. В *Русско-българскы разговоры* (1878) е проследимо прилагането на т. нар. „падежно“ разграничаване чрез пълен и кратък член, въпреки че подобно правило не намира реална опора в нито един диалект. В същото време употребените от автора кратки членни морфеми от типа ***-а*** и ***-я*** при съществителни от мъжки род кореспондират с формите, характерни за някои източнобългарски говори, което свидетелства за влиянието на народната езикова практика върху езиковите му решения.

2. Лични местоимения

Местоименията са лексикални единици, които имат функцията да заместват други думи. Те „не назовават, не наименуват предмети и техните признаци, а „указват“ предмети и признаци, насочват към предмети и признаци, назовани или неназовани“ (Пашов 1989: 83) преди това в текста.

В периода на Възраждането се наблюдава значително разнообразие във формите на личното местоимение за 1 л. ед. ч., като се срещат следните варианти: *аз, я, яз, язека* и др. Това многообразие отразява влиянието на различни диалектни особености, характерни за различни български говори (Иванова 1994: 92). Въпреки тази вариативност в двете пособия на Гранитски е засвидетелствана единствено формата ***азъ***. Из-

борът на тази форма може да се обясни с широкото ѝ разпространение в повечето български говори, както и с факта, че през 70-те години на XIX век тя вече е окончателно утвърдена в книжовната практика[4].

*И **азъ** такожде* (ФБР, 22). ***Азъ** отивамъ у дома* (РБР, 6). ***Азъ** отивахъ у единъ търговецъ* (РБР, 8).

В епохата на Българското възраждане се наблюдава значителна вариативност и при формите на третоличните местоимения за ед. ч. През третата четвърт на XIX век все още съществува конкуренция между източнобългарските форми ***той, тя, то*** и западнобългарските варианти ***он, она, оно.*** От научна гледна точка заслужава внимание фактът, че А. Гранитски използва различни форми на личното местоимение за 3 л. ед. ч. в двете си пособия, което е показателно за липсата на стабилизирана книжовна норма в този период и за влиянието на регионалните езикови особености върху книжовната практика.

В първото си помагало – *Разговори французско-български и правила за произношеніе-то на французски-ты буквы* (1859), последователно и системно авторът употребява формите *он*, *она*, *оно*. Изборът на тези форми не може да бъде обяснен с териториални или диалектни фактори. Родното място на Гранитски (Котел), както и по-нататъшното му пребиваване – най-вече в Шумен и Търново – предполагат употребата на източнобългарските варианти *той*, *тя*, *то*. Следователно липсва основание да се приеме, че употребата на *он*, *она*, *оно* е резултат от влияние на местен говор или регионална езикова практика.

Употребата на тези форми може да бъде обяснена с влиянието на черковнославянския език и с традицията, която е толкова силна, че местоименията *он*, *она* и *оно* се употребяват не само в произведения на автори от Западна България, но и от книжовници, произхождащи от Източна България, какъвто е примерът с А. Гранитски.

Почти две десетилетия след публикуването на френско-българското помагало Анастас Гранитски издава второ – *Русско-българскы разговоры* (1878), в което вече е налице замяна на формите *он*, *она*, *оно* с утвърдените източнобългарски местоимения *той*, *тя*, *то*. Тази промяна свидетелства за еволюцията в езиковите възгледи на автора и за стремежа му за адаптиране към развиващата се книжовна норма. Трансформацията в употребата на личните местоимения отразява процеса на стандартизация на българския език през втората половина на XIX век, като променените предпочитания на Гранитски намират конкретно из-

[4] Вж. История 1989: *История на новобългарския книжовен език*. София: БАН, 1989.

ражение в езиковата практика на неговите издания. В подкрепа на тази теза могат да бъдат приведени примери от двата му разговорника.

Она *не ще да мълчи.* ***Она*** *не прави друго освѣнь говори, пустослови. Что прави* ***онъ****? Что прави* ***она****?* (ФБР, 24).

Той *отива да са разходи* (РБР, 8). ***Тя*** *има голяма хрупотница (кихавица)* (РБР, 9). ***Тя*** *е в Петербург* (РБР, 11). *Де е* ***той*** *сега?* (РБР, 12).

Анализът на съществителните имена и личните местоимения, представени в *Разговори французско-български и правила за произношеніето на французски-ты буквы* (1859) и *Русско-българскы разговоры* (1878), свидетелства за постепенното развитие и промяна във възгледите на Анастас Гранитски относно формулирането на езиковите норми в българския книжовен език. Съпоставянето на данните от двете помагала разкрива процеса на осъзната езикова адаптация към нововъзникващата книжовна норма, характерна за третата четвърт на XIX век – период, в който процесът на нормализация на българския книжовен език протича с особена интензивност. В съответствие с тогавашната практика А. Гранитски се стреми да бъде последователен при употребата на форми, които вече са се наложили в книжовната практика и са придобили гражданственост.

Представените примери могат да бъдат разглеждани като емпирично свидетелство на развойните тенденции в езиковата практика на възрожденските автори. В духа на времето Гранитски демонстрира стремеж към последователност в употребата на форми, които вече са придобили устойчивост и гражданственост в рамките на книжовната традиция. Наблюденията показаха, че в езика на автора присъстват и езикови особености от говоримия език, които съжителстват с книжовни форми, което е доказателство, че българският език е все още в процес на изграждане в нормативно отношение.

Източници и съкращения

ФБР: Гранитски 1859: Гранитски, А. П. *Разговори французско-български и правила за произношеніе-то на французски-ты буквы.* [Granitski, A. P. Razgovori frantsuzsko-balgarski i pravila za proiznoshenie-to na frantsuzski-ti bukvi.] / Писал А. П. Гранитский; издал със свое иждивение Георгий Дончов книгопродавец = Dialogues francais-bulgares et regles de la pronunciation francaise. / Par A. P. Granitski. – Букурещ: Книгопечатница на Йосифа Романов и съдр., 1859, 68 с.; 19 см.

РБР: Гранитски 1878: Гранитски, А. *Русско-българскы разговоры* [Granitski, A. Russko-balgarski razgovori.] Съставил А. П. Гранитский. Издава Стоян Маринов. 1. изд. Търново: Печ. Л. Каравелова, 1878.

Литература

Бойчева 1996: Бойчева, К. *Котленски родове.* [Boycheva, K. Kotlenski rodove.] София, 1996.

Иванова 1994: Иванова, Д. *Българският периодичен печат и градивните книжовноезикови процеси през Възраждането*. [Ivanova, D. Balgarskiyat periodichen pechat i gradivnite knizhovnoezikovi protsesi prez Vazrazhdaneto.] Пловдив: МАКРОС 2000, 1994.

Иванова 2012: Иванова, Д. *История на новобългарския книжовен език*. [Ivanova, D. Istoriya na novobalgarskiya knizhoven ezik.] Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2012.

История 1989: *История на новобългарския книжовен език.* [Istoriya na novobalgarskiya knizhoven ezik.] София: БАН, 1989.

Кулелиев 1937: Кулелиев, Й. *Интервю с Елена П. Гранитска*. [Kuleliev, Y. Intervyu s Elena P. Granitska.] // *Общински вестник Велико Търново*, 14, № 21, 4 септември 1937, 3.

Младенов 1979: Младенов, Ст. *История на българския език.* [Mladenov, St. Istoriya na balgarskiya ezik.] София: БАН, 1979.

Пашов 1989: Пашов, П. *Практическа българска граматика*. [Pashov, P. Prakticheska balgarska gramatika.] София: ДИ „Народна просвета“, 1989.

Русинов 1999: Русинов, Р. *История на новобългарския книжовен език*. [Rusinov, R. Istoriya na novobalgarskiya knizhoven ezik.] Велико Търново: Абагар, 1999.